

ПРАВО В УМОВАХ ВІЙНИ

розробка ефективних правових рішень

ПАМ'ЯТКА

**ПРО ДІЇ У РАЗІ ВИЯВЛЕННЯ ДИТИНИ,
ЯКА ОПИНИЛАСЬ У ЗАГРОЗЛИВІЙ ДЛЯ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я
СИТУАЦІЇ:
ЮРИДИЧНІ ПОРАДИ**

ПАМ'ЯТКА

Про дії у разі виявлення дитини, яка опинилась у загрозовій для життя та здоров'я ситуації: юридичні поради

Суть проблеми:

Через війну в Україні частими є випадки, коли потрібно нагально приймати рішення щодо дітей, які потрапили у загрозові для життя та здоров'я ситуації, а їх батьки та інші законні представники не можуть діяти (загинули, загубились, стан здоров'я важкий/критичний тощо), та/або доступ до спеціально уповноважених органів/осіб (насамперед, до служби у справах дітей) відсутній чи утруднений.

Частина 1

Ситуація 1

Що робити, якщо виявлено дитину у загрозовій для життя та здоров'я ситуації, однак можливість діяти самостійно обмежена?

Коротка відповідь:

Слід оцінити ступінь загрози, впевнитись, що дитина дійсно потребує допомоги та поруч відсутні батьки та/або близькі особи. Надати необхідну допомогу (у разі наявності відповідних знань/вмінь). Повідомити про дитину в усній та (або) письмовій формі, зокрема із застосуванням засобів електронної комунікації уповноважені органи/осіб, насамперед, службу у справах дітей, органи Національної поліції, заклад охорони здоров'я.

Інформація, яку слід повідомити:

- місцезнаходження дитини;
- вік;
- відомості про батьків або осіб, які їх замінюють;
- обставини, за яких дитина залишилась без батьківського піклування;
- ПІБ та адреса особи, від якої надійшло повідомлення;
- інша інформація, що має істотне значення.

Основні акти, що регулюють це питання: постанови КМУ № 585 від 01.06.2020 та № 866 від 24.09.2008.

Ситуація 2.

Що робити, якщо виявлено дитину у загрозовій для життя та здоров'я ситуації та є можливість забезпечити її переміщення самостійно?

Коротка відповідь:

По перше, такі дії мають бути обумовлені об'єктивними обставинами (наявність загрози для життя та здоров'я дитини через воєнні дії, неможливість звернутися до уповноважених органів та осіб тощо).

По друге, необхідно перевезти дитину у безпечне місце та забезпечити збереження її документів, якщо вони є (свідоцтво про народження, паспорт тощо). За першої можливості слід повідомити службу у справах дітей про виявлення дитини/органи Національної поліції та вжиті заходи.

Дитина, до прийняття рішення про її влаштування, може тимчасово перебувати в сім'ї особи, яка повідомила про неї, в порядку визначеному пунктом 31 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 (далі - Порядок).

Для того, щоб отримати наказ служби у справах дітей про тимчасове влаштування дитини потрібно:

- подати заяву про надання згоди на тимчасове влаштування в сім'ю цієї дитини;
- надати копію паспортного документа або іншого документа, що посвідчує особу;
- акт обстеження умов проживання особи;
- згода дитини (якщо вона може висловити свою думку).

Або дитина може бути передана службі у справах дітей/уповноваженому органу Національної поліції для її подальшого тимчасового влаштування до сім'ї родичів, знайомих, патронатного вихователя, притулку для дітей служби у справах дітей, інших профільних установ.

Ситуація 3

Що робити, якщо є можливість/бажання залишити на виховання виявлену дитину?

Коротка відповідь:

Під час здійснення дій щодо тимчасового влаштування дитини в сім'ю (пункт 31 Порядку) потрібно повідомити службу у справах дітей про намір прийняти дитину на фактичне виховання, що передбачає більш тривалий характер відносин.

Правова підстава: стаття 261 Сімейного кодексу України, якою закріплено загальну норму про особу, яка взяла у свою сім'ю дитину на виховання (умовно - фактичний вихователь), Постанова КМУ № 866 від 24.09.2008

Така дитина має отримати статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування. Надання такого статусу регулюється пунктами 21-24 Порядку. Оформлення статусу забезпечує служба у справах дітей.

Хто такий фактичний вихователь?

Це особа, яка взяла у свою сім'ю дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування. Такою особою може бути родич, знайомий, сусід тощо.

Які права та обов'язки такої особи?

Фактичний вихователь має права та обов'язки щодо виховання та захисту дитини такі ж, як в опікуна та піклувальника, а також щодо захисту - як у сестри, брата, мачухи, вітчима та інших членів сім'ї. Зокрема:

- виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, психічний, духовний розвиток, забезпечити одержання дитиною повної загальної середньої освіти.
- самостійно визначати способи виховання дитини з урахуванням думки дитини та рекомендацій органу опіки та піклування.
- має право вимагати повернення дитини від будь-якої особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду.
- право на самозахист
- право звернутися за захистом прав та інтересів дитини до органу опіки та піклування або до суду без спеціальних на те повноважень.
- не має права перешкоджати спілкуванню дитини з її батьками та іншими родичами, за винятком випадків, коли таке спілкування суперечить інтересам дитини.

Частина 2

Які є форми влаштування дітей і чим слід керуватися при їх обранні?

Коротка відповідь:

Основні форми влаштування дитини: патронат, прийомна сім'я, опіка та піклування, дитячий будинок сімейного типу, усиновлення.

Патронат над дитиною - це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин.

Уповноважений суб'єкт - служба у справах дітей.

Кандидатом у патронатні вихователі може бути особа, яка виявила бажання виконувати обов'язки патронатного вихователя на професійній основі та відповідає вимогам, визначеним у пункті 5 Постанови КМУ від 20.08.2021 р. № 893 «Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною». Передача дитини до сім'ї патронатного вихователя здійснюється за наказом служби у справах дітей за актом про факт передачі дитини. Відносини врегульовуються договором про патронат над дитиною між органом опіки та піклування та патронатним вихователем.

Прийомна сім'я - сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від 1 до 4 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Прийомні батьки - подружжя або особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли для спільного проживання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування:

- вимоги до них визначено законодавством
- є законними представниками прийомних дітей
- беруть прийомних дітей у власне житло

- отримують державну соціальну допомогу на прийомних дітей
- одному з прийомних батьків виплачується грошове забезпечення.

На підставі рішення про утворення прийомної сім'ї укладається договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї на виховання та спільне проживання (на основі типового).
Основні акти, що регулюють це питання: Сімейний кодекс України, Постанова КМУ від 26.04.2002 р. № 565 “Про затвердження Положення про прийомну сім'ю”.

Опіка, піклування над дитиною

Опіка, піклування над дитиною встановлюється рішенням районної, районної у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (у разі утворення) ради, сільської, селищної ради об'єднаної територіальної громади за наявності документів, зазначених у пункті 40 Порядку, або судом. Опікуном, піклувальником призначається переважно особа, яка перебуває у сімейних, родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника. У разі призначення опікуна, піклувальника враховується бажання дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування.

Основні акти, що регулюють це питання: Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”, Постанова КМУ № 866 від 24.09.2008

Дитячий будинок сімейного типу (ДБСТ) - окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Батьки-вихователі - особи, які беруть на виховання та спільне проживання вихованців:

- відповідають визначеним законодавством вимогам
- позачергово отримують житло для потреб ДБСТ
- несуть відповідальність за життя, здоров'я, фізичний і психічний розвиток вихованців
- обов'язково проходять навчання з метою підвищення свого виховного потенціалу (один раз на два роки)
- є законними представниками вихованців
- отримують державну соціальну допомогу на вихованців та грошове забезпечення.

На підставі рішення відповідної держадміністрації/виконавчого органу ради про створення ДБСТ укладається договір про організацію діяльності ДБСТ.

Для потреб ДБСТ можуть надаватись: земельна ділянка для ведення садівництва та городництва, транспортний засіб, благодійна допомога.

Основні акти, що регулюють це питання:: Сімейний кодекс України, Постанова КМУ від 26.04.2002 р. № 564 “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу”.

Яку форму влаштування дитини обрати?

Під час воєнного стану бажано надавати перевагу тимчасовим формам влаштування дитини.

Слід пам'ятати, що не допускається одночасне застосування до дитини різних форм влаштування.

Вибір форми має здійснюватися із урахуванням інтересів дитини. Під час визначення форми влаштування в інтересах дитини мають бути враховані:

- обставини, за яких дитина втратила батьківське піклування
- її життєвий шлях
- родинні зв'язки
- наявність братів і сестер
- контакти із соціальним оточенням
- стан здоров'я
- освіта
- інші потреби.

Постановою КМУ від 17.03.2022 р. №302 було утворено Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану.

Штаб координуватиме роботу центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо евакуації, створення безпечних умов та забезпечення прав під час воєнного стану:

- дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку та проживають або зараховані до закладів різних типів, в тому числі дітей з інвалідністю;
- дітей, які не мають такого статусу, але проживають або зараховані до закладів різних типів, в тому числі дітей з інвалідністю;
- дітей, які виховуються в сімейних формах виховання;
- дітей, які влаштовані до сімей патронатних вихователів.